

Bepaling van de gemeentegrenzen van Breukelen in 1812

Kees Floor

Reeds in de Franse tijd bepaalden landmeters de gemeentegrenzen van Breukelen. Het door hen vervaardigde proces-verbaal van grensbepaling ontbreekt echter in dit geval; van Maarssen en Zuilen zijn dergelijke documenten wél bewaard gebleven. Jaartallen die op kadastrale kaarten zijn vermeld en briefwisselingen tussen de gemeenten en hogere overheden of tussen de gemeenten onderling laten zien dat het opnemen van de grenzen inderdaad moet hebben plaatsgevonden. Dat is ook geheel in de lijn met de voorschriften in het draaiboek die de landmeters bij de grensbepaling moesten volgen.

Eind augustus 1812 ontving maire (burgemeester) P.A. Voigt van Breukelen een in het Frans opgestelde brief van J.M. baron van Tuyll van Serooskerken van Vleuten¹. Daarin kondigde de onder-prefect van het Arrondissement Utrecht aan dat twee beambten op

korte termijn de grenzen van de gemeente Breukelen met de buurgemeenten kwamen vastleggen. Het ging om N.L. Burman, ingenieur-verificateur van het Kadaster, en landmeter der eerste klasse B. van Duijn Hzn. Na de grensafpaling zou de landmeter of een collega van hem in samenspraak met de maire het grondgebied van de gemeente op gaan delen in secties, waarna de opmeting van de afzonderlijke percelen kon aanvangen. Gezien het belang van de operatie werd Voigt dringend verzocht zijn volle medewerking te verlenen, alle benodigde informatie te verschaffen en te zijner tijd de beschrijving van de grens in een proces-verbaal van grensbepaling te ondertekenen. Ook moest hij de grondeigenaren en erfpachters in de gemeente informeren over de opmeting van de percelen die zou gaan plaats vinden. Dat kon hij doen door op de gebruikelijke plaatsen de bijgevoegde aanplakbiljetten op te hangen.

**CADASTRE.
Berigt**

Aan de eigenaars, Pachters, Bruikers, of Bestuurders van Landhoeven,

De Eigenaars, Pachters, Bruikers of Bestuurders van Landhoeven der Gemeente van *Maarsse, Thienhoven, Breukelen, Maartensdijk of Oostveen, Vleuten, Westbroek en Zuilen* welke het Kanton *van Maarssen* uitmaken, worden kennis gegeven dat dadelijk zal worden aangevangen met het opmaken van het Kadaster van dat Kanton: zij zullen ongetwijfeld er eenen grooten prijs op stellen, dat de Eigendommen met alle naauwkeurigheid worden uitgedrukt op de Plans en aanwijzende Tabellen, mitsgaders dat diezelfde Eigendommen worden gewaardeerd volgens den reelen prijs; zij worden diensvolgens verzocht om met alle middelen, welke in hun vermogen zijn tot het naauwkeurig opmaken van het Kadaster en het geven van alle mogelijke inlichtingen, behulpzaam te zijn aan de Landmeters welke de Landmeting zal worden opgedragen, mitsgaders den Controleurs en Tauxateurs belast met de Taxatie.

Gepubliceerd en Geafligeerd den **21 Augustus 1812**

Aanplakbiljet van 21 augustus 1812.
 Kennisgeving van ophanden zijnde activiteiten ter voorbereiding van het Kadaster in Breukelen en de overige gemeenten van het kanton Maarssen. Bron: RHCVV⁽⁴⁾

Kanton Maarssen

Voigt was niet de enige maire in het Arrondissement Utrecht die zo'n brief kreeg. De maires van Maarssen, Maartensdijk, Thienhoven, Westbroek, Vleuten en Zuilen kregen eenzelfde brief². Gezamenlijk vormden deze gemeenten het kanton Maarssen. Maires van buurgemeenten van naburige kantons in het Arrondissement Utrecht, bijvoorbeeld Kockengen, kregen een andere brief⁵. Hun werd alleen verzocht mee te werken aan de grensbepaling van de eigen gemeente met Breukelen of een andere gemeente waar de landmeter aan het werk zou gaan. Ze werden geacht bij het bepalen van de grenzen in het terrein aanwezig te zijn en twee indicateurs (aanwijzers) mee te nemen, ingezetenen die goed op de hoogte waren van het verloop van de gemeentegrenzen. Na afloop moesten ook zij hun handtekening zetten onder de beschrijving van de gemeenschappelijke grens.

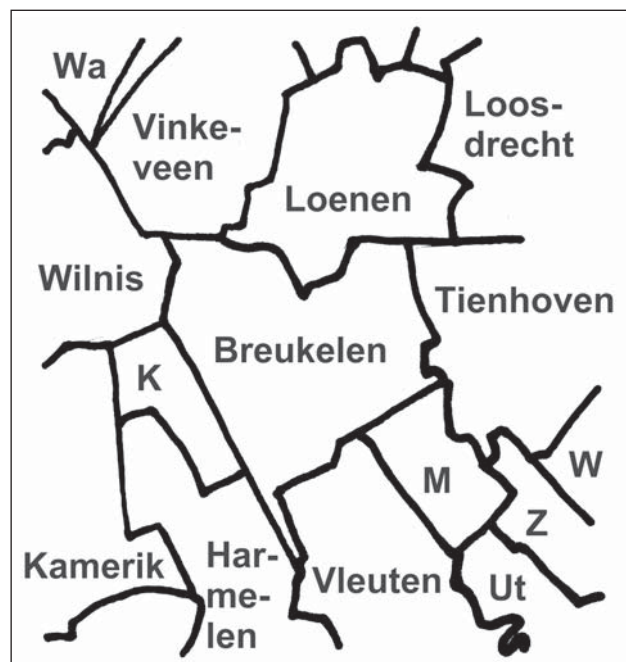

Gemeenten rond Breukelen in 1832. Uitsnede uit de kaart van de provincie Utrecht, met gemeentegrenzen volgens de in de periode 1818-1832 opgemaakte processen-verbaal van grensbepaling, door P. van den Bosch, 1836. Bron: Beeldbank Regionaal Historisch Centrum Zuidoost Utrecht LeW_5D3_17707.

Een vergelijkbare brief stuurde de onder-prefect van het Arrondissement Amsterdam aan de maires van de onder zijn bevoegdheid vallende buurgemeenten van Breukelen, zoals Loenen⁶.

Frans bestuur

De bepaling van de gemeentegrenzen en het opmeten van de afzonderlijke percelen was een uitvloeisel van de annexatie van Nederland door Frankrijk. In dat land was in 1807 een wet van kracht geworden die de aanzet gaf tot de vorming van het Kadaster. Vanaf de inlijving van Nederland in 1810 ging het Kadaster-in-oprichting

Breukelen en omliggende gemeenten. K=Kockengen, M=Maarssen, Ut=Utrecht, W=Westbroek, Wa=Waverveen en Z=Zuilen. Naar Perks⁽⁹⁾.

ook hier van start. De eerste vaststellingen van gemeentegrenzen werden afgerond in 1812. In wat nu de provincie Utrecht is, waren de gemeenten van het kanton Maarssen als eerste aan de beurt.

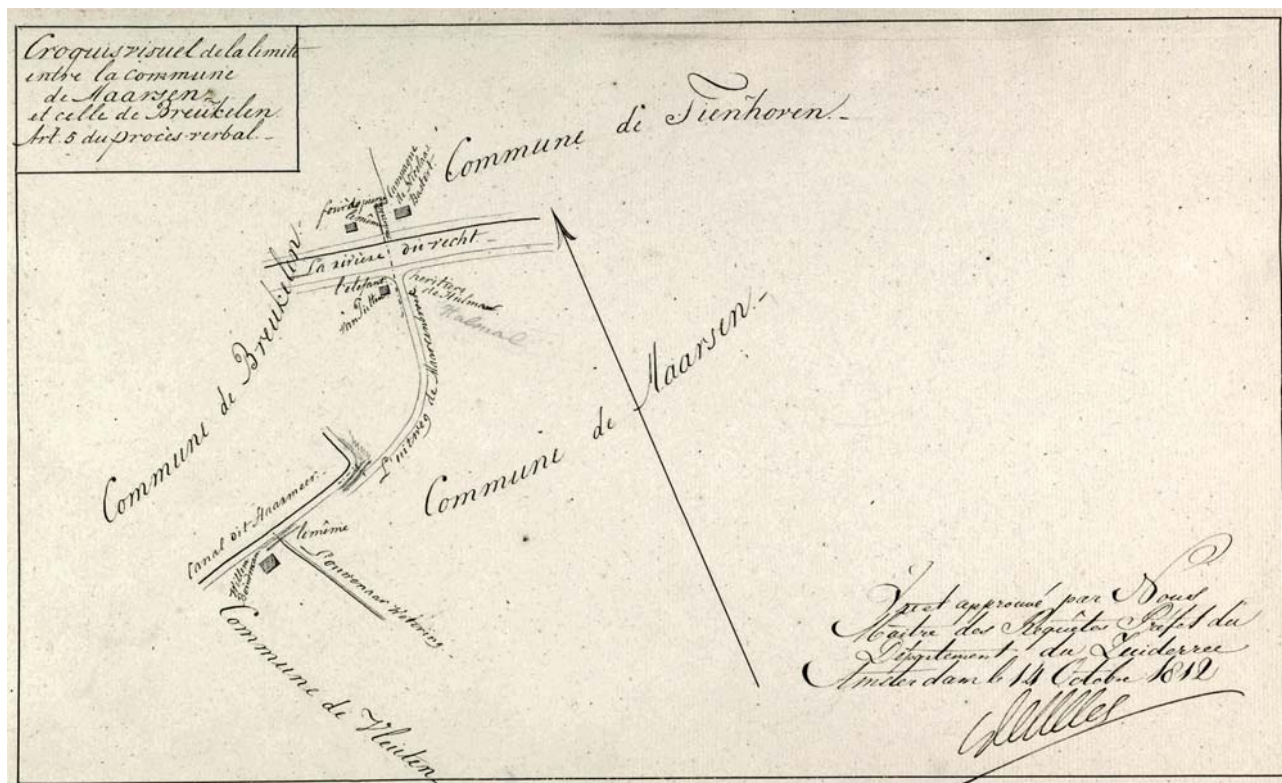
Onder Frans bestuur waren per 1 januari 1812 talrijke fusiegemeenten ontstaan, die overigens na het vertrek van de Fransen veelal weer gesplitst werden. Zo zou het Breukelen-anno-1812 uiteenvallen in Breukelen-Nijnerode, Breukelen-Sint Pieters, Laag-Nieuwkoop, Portengen (voluit: Noordeind van Portengen Lettesgerecht) en een deel van Ruwiel⁷. Er waren in 1812 maar liefst acht aangrenzende gemeenten⁸. Drie daarvan lagen in hetzelfde kanton: Tienhoven (met Maarssenveen en Breukelerveen), Maarssen (met Maarssenbroek) en Vleuten (met Haarzuilens). Drie andere buurgemeenten vielen onder een ander kanton, maar maakten nog wel deel uit van het Arrondissement Utrecht. Het betreft Harmelen (met onder andere Gerverskop), Kockengen en Wilnis (met Oudhuizen). Vinkeveen en Loenen (met Loenersloot) ressorteerden onder het Arrondissement Amsterdam.

Bepaling grenzen Breukelen

In het kader van de grensafpaling van Breukelen stelde landmeter Van Duijn een beschrijving op van de gemeentegrens met elk van de buurgemeenten. Dat resulteerde in een 'Proces-verbaal van bepaling der grenzen van het grondgebied der gemeente van Breukelen'. Het document beschrijft de formele lezing van wat er zich op de dag van de grensafpaling zou hebben afgespeeld. Het proces-verbaal van Breukelen is echter helaas verdwenen of zoek. De bewaard gebleven stukken van de gemeenten Maarssen en Zuilens⁹, met daarin onder andere een in beide – en vermoedelijk in alle – gevallen gebruikt voorgedrukt formulier, biedt toch nog de mogelijkheid om de officiële gang van zaken te reconstrueren. Bovendien kunnen we terugvallen op het draaiboek, de zogeheten Methodique Verzameling¹⁰. Daarin stonden de procedures beschreven die bij de activiteiten ter voorbereiding van het kadaster gevolgd moesten worden.

De officiële lezing

Op de bewuste dag van grensafpaling meldde volgens de officiële lezing de eerder genoemde landmeter der eerste klasse Van Duijn zich, samen met de in dit geval als Controleur der Directe Belastingen aangeduide heer Burman, bij de Mairie (het Raadhuis) van 'de hoofdplaats van de gemeente Breukelen'. Daar moet het dan een drukte van belang geweest zijn. Behalve maire Voigt, adjunct-maire H. van der Linden en twee door hen benoemde indicatoren, waren er ook nog de maires, eventuele adjunct-maires en indicatoren van de acht aangrenzende gemeenten. Het hele gezelschap omvatte dus minstens 30 man. De deelnemers waren bijeenge-

Figuratieve schets der grensscheiding tussen de gemeenten van Maarssen en Breukelen door landmeter der eerste klasse B. van Duijn Hzn. Bijlage bij het proces-verbaal van grensbepaling van Maarssen, gedateerd 14 september 1812. De teksten in de schets zijn in het Frans. De schets werd op 14 oktober 1812 getekend voor akkoord door de prefect van het Departement van de Zuiderzee (rechtsonder). Bron: hisgis.nl.

komen 'teneinde in derzelve wederzijdsch bijzijn de grensscheiding op te nemen van het grondgebied van Breukelen'. Men begaf zich vervolgens naar het beginpunt van de grensbepaling, een punt waar de grenzen van Breukelen en twee buurgemeenten samenkwamen. Vandaar volgde men de buitengrenzen van Breukelen met de wijzers van de klok mee, zodat het grondgebied van onze gemeente zich steeds aan de rechterhand bevond. Landmeter Van Duijn maakte een schetstekening van elke gemeenschappelijke grens om later te kunnen gebruiken bij het definitief opstellen van het proces-verbaal van grensbepaling. Bij het opnemen van de grenzen van Breukelen ging het dus om acht schetsen, waarvan een er ongeveer zal hebben uitgezien als de tekening van de grens met Maarssen uit 1812. De teksten op de tekeningen waren in het Frans. Het proces-verbaal bevatte acht artikelen, voor elke buurgemeente een. De Franse en de Nederlandse tekst van ieder artikel werden beide ondertekend door of namens de betrokken maires, adjunct-maires en indicateurs. De figuratieve schetsen der grensscheiding werden als bijlage aan het proces-verbaal toegevoegd.

Twijfels

Het is onwaarschijnlijk dat de grensbepaling zich exact zo heeft afgespeeld als het in de processen-verbaal geschetste scenario suggereert. Het traject dat op een dag

door het terrein over ongebaande wegen zou zijn afgelegd is vaak te lang. De groepsgrootte van 30 man of meer maakte het er ook niet gemakkelijker op. Het heen en weer lopen van het raadhuis naar het begin- en eindpunt van de wandeling is niet erg praktisch, de investering aan tijd van de maires weinig doelmatig.

Correspondentie van de maires uit die tijd laat zien dat onze twijfels terecht zijn. Zo kreeg maire D. van Schaardenburg van Kockengen 30 augustus 1812 een briefje, verzonden namens maire Voigt van Breukelen⁵. Hem werd gevraagd de dag erop om 12 uur bij de Haarmolen te zijn om, samen met twee door hem meegenomen ter zake deskundige indicateurs, de grenzen van zijn gemeente aan te wijzen. Het startpunt was dus niet de Breukelense Mairie en het ging om een afspraak tussen slechts twee maires. Voigt moest de afspraak een dag later overigens al weer verzetten naar 2 september 11 uur omdat de Controleur der Directe Belastingen Burman verhinderd was.

Ook uit brieven van maire M.J. Eyck van Maartensdijk aan zijn ambtsgenoten van buurgemeenten uit andere kantons blijkt dat het ging om verschillende dagen of dagdelen. De grens met Hilversum werd namelijk opgenomen op 3 september, die met De Bilt en Baarn op 4 september 's ochtends en die met Utrecht nog diezelfde middag¹¹.

Verdere afhandeling

Nadat de processen-verbaal van grensbepaling van alle gemeenten van het kanton gereed waren, stuurde landmeter Van Duijn ze op naar de belastingdienst.

Deze voerde nog een controle uit en zond het hele pakket door naar de Prefect van het Departement van de Zuiderzee, A. Ph. F. G. Visscher, graaf van Celles. Deze tekende op 14 oktober 1812 de processen-verbaal en alle bijbehorende figuratieve schetsen van grensscheiding voor akkoord.

De volgende stap was het opdelen van het grondgebied in secties. Het opgestelde 'proces-verbaal der verdeeling van het grondgebied der gemeente van Breukelen in sectiën' is weliswaar niet aangetroffen, maar zal zeker hebben bestaan. De daarop volgende fase ter voorbereiding van het Kadaster kon namelijk alleen plaatsvinden als de sectie-indeling beschikbaar was. Het betreft de opmeting van de afzonderlijke percelen en het na afloop daarvan vervaardigen van een zogeheten kadastrale verzamelkaart van de gemeente. Dergelijke verzamelkaarten zijn nog bewaard gebleven van de meeste gemeenten waarin Breukelen-anno-1812 onder Nederlands bestuur weer uiteen was gevallen¹². Op sommige van die kaarten lezen we nog dat ze vervaardigd zijn 'volgens de perceelsgewijze plans voor het Kadaster van de gemeente opgemaakt in den jare 1813' (Breukelen Sint Pieters, Portengen en Ruwiel).

Beschrijving van de kaart van de gemeente Breukelen St. Pieters. Het zogeheten schild op de kadastrale verzamelkaart van de gemeente Breukelen-Sint Pieters. Bron: RCE⁽¹²⁾.

Nederlands bestuur

Na het vertrek van de Fransen eind 1813 kwamen de werkzaamheden ter voorbereiding van het kadaster enige tijd stil te liggen. Processen-verbaal van grensbepaling van na 1813 van gemeenten in de provincie Utrecht stammen pas weer uit de periode 1818-1833. In gemeenten waar in de Franse tijd reeds gemeentegrenzen waren opgenomen, waaronder Breukelen, gebeurde dat opnieuw. Doordat de gemeentelijke indeling onder Nederlands bestuur werd gewijzigd, was dat meestal ook noodzakelijk. De processen-verbaal van grensbepaling van de gemeenten die uit Breukelen waren ontstaan, werden formeel opgemaakt op data tussen 25 maart en

2 april 1818^{9, 13}. De grens tussen 'Breukele Nijrode' en 'Breukele St Pieters' liep grotendeels door het midden van de Vecht. De hernieuwde opmetingen van de percelen vonden plaats in 1818 of 1819, jaartallen die ook zijn terug te vinden op verscheidene kadastrale verzamelkaarten.

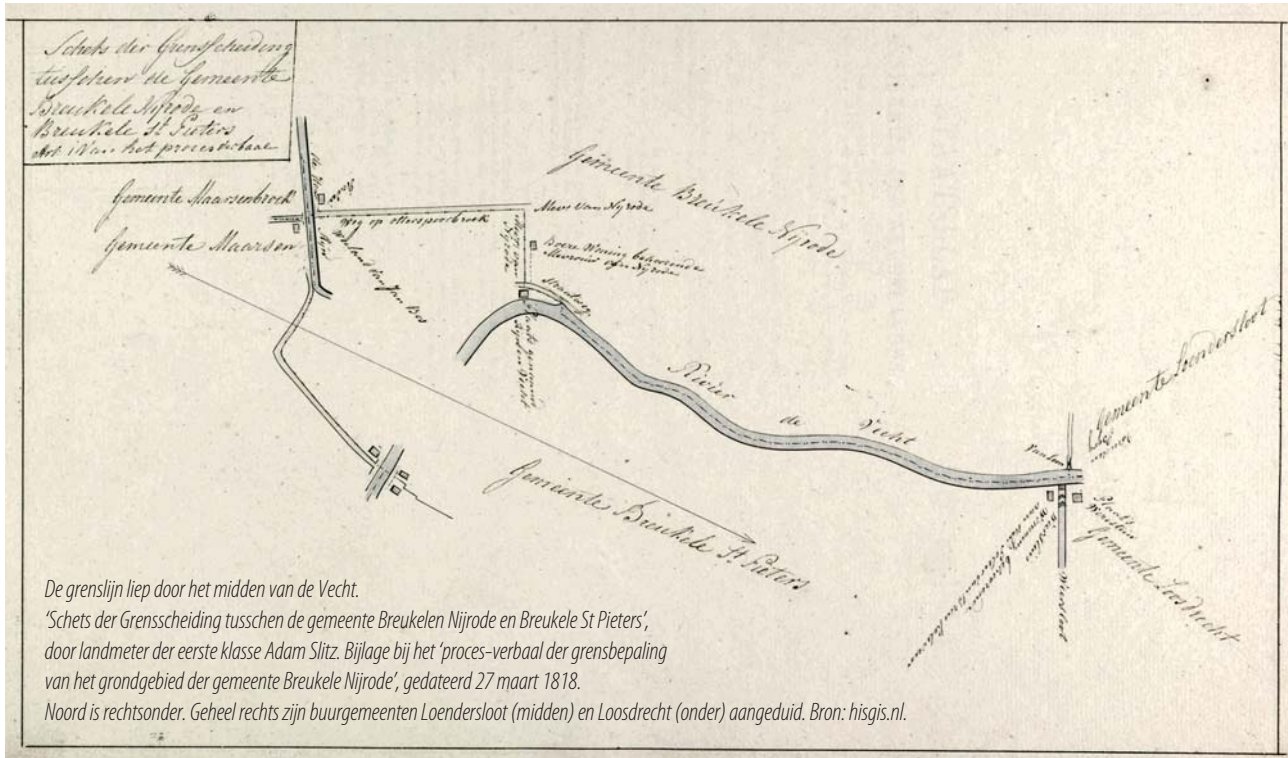
Op dat moment hadden de gemeentegrenzen overigens nog niet overal hun definitieve ligging gekregen. Zo bezat het noordelijkste gedeelte van de gemeente 'Breukele Nijrode' destijds een door het midden van de Breukelwaardse Molentocht lopende, 420 meter lange grens met 'Loendersloot'. Het desbetreffende artikel van het proces-verbaal van grensbepaling van Breukele Nijrode werd ondertekend door Joh. Sanderson als 'schout¹⁴ van Loendersloot'. De grenzen van Loenersloot werden in 1828 definitief vastgesteld bij Koninklijk Besluit. Het gebied benoorden Breukelen Nijenrode ressorteerde voortaan onder Loenen, zoals ook in het proces-verbaal van grensbepaling van Loenen is na te lezen.

Conclusie

De gemeentegrenzen van Breukelen werden voor het eerst formeel vastgelegd in de Franse tijd. Het desbetreffende proces-verbaal van grensbepaling uit 1812 is weliswaar niet aangetroffen, maar er zijn voldoende aanwijzingen dat de activiteiten die in dat kader uitgevoerd moesten worden, inderdaad hebben plaatsgevonden. Na het vertrek van de Fransen viel de gemeente Breukelen uiteen in een aantal kleinere gemeenten. De processen-verbaal van grensbepaling van die gemeenten werden opgesteld in maart en april 1818 en zijn wél bewaard gebleven.

Noten:

1. Regionaal Historisch Centrum Vecht en Venen (RHCVV), Gemeente Breukelen-Nijenrode Nieuw Archief inv.nr. 102.
2. Nog aanwezig in RHCVV (1, 3, 4).
3. RHCVV Archief gerecht Maarssen 1614-1813 inv.nr. 42.
4. RHCVV Gemeentearchief Westbroek inv.nr 281-2.
5. RHCVV Gemeentearchief Kockengen inv.nr 35-2.
6. RHCVV Archief van de gecombineerde gemeente Loenen 1811-1817, inv.nr. 42.
7. Meer, A. van der, en Boonstra, O.: Repertorium van Nederlandse gemeenten vanaf 1812, Diemen/Arnhem 2011.
8. Perks, W.A.G., 1962: Geschiedenis van de gemeentegrenzen in de provincie Utrecht van 1795 tot 1940. Overdruk uit de Provinciale Almanak van 1962.
9. Het Utrechts Archief, toegang 1294, inv.nrs. 2689, 3799 en 2802
10. Methodique Verzameling der wetten, decreten, reglementen, instructiën en decisiën, betrekkelijk het Cadaster van het Fransche Rijk, eerste deel. Amsterdam 1812
11. RHCVV Archief gemeente Maartensdijk 1811-1925 inv.nr. 27
12. Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
13. De datering van de processen-verbaal van grensbepaling lijkt vrij willekeurig te zijn gedaan. Zo zou de rondgang in 1818 langs de gemeentegrenzen van Ruwiel, Laag Nieuwkoop, Maarssenbroek en Maartensdijk zijn uitgevoerd op een zondag, wat tamelijk onwaarschijnlijk is.
14. Schouten van gemeenten ten plattelande, de vroegere maires, zouden vanaf 1825 worden aangeduid als burgemeester.

Napoleon Bonaparte

Na tien jaar Franse Tijd in Nederland stelde Keizer Napoleon Bonaparte in 1806 zijn broer Lodewijk Napoleon aan als Koning over Holland.

Lodewijk Napoleon, koning van Holland (1806 – 1810), Charles Howard Hodges, 1809, Rijksmuseum, Amsterdam

Hortense de Beauharnais, echtgenote van Lodewijk Napoleon, Anne-Louis Girodet-Trioson ca. 1807, Rijksmuseum, Amsterdam

Koning Willem I

Willem Frederik, Prins van Oranje, keerde in 1813 terug vanuit ballingschap in Engeland en kwam aan land in Scheveningen. In 1815 werd hij ingehuldigd als Koning Willem I der Nederlanden.

Koning Willem I (1815 – 1840), Joseph Paelinck, 1819, Rijksmuseum, Amsterdam

Koningin Wilhelmina, eerste echtgenote van Willem I, Koninklijke Verzamelingen, Den Haag